

SİYER ARAŐTIRMALARI DERGİSİ

THE JOURNAL OF SİRAH STUDIES

SAD • ISSN 2547-9822 • e-ISSN 2791-6138
Sayı: 10 • Temmuz-Aralık 2021
Issue: 10 • July-December 2021

Hız. Peygamber'in (s) Vefatı ve Defni

The Death and Burial of the Prophet Muhammad

İsmail Tanrıverdi*

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi / Article Type: Research Article

Geliş Tarihi: 5 Aralık 2020 / Date Received: 5 December 2020

Kabul Tarihi: 28 Mayıs 2021 / Date Accepted: 28 May 2021

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (İsmail Tanrıverdi)

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı/PhD Student, Istanbul University Institute of Social Sciences, Department of Islamic History and Arts, ismail.tanriverdi@gmail.com, 0000-0003-3063-3485
CC BY-NC 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial License

Öz

Hicretin onuncu senesinde gerçekleşen Veda Haccı ile Hz. Peygamber'in vefatı arasında üç ay geçmiştir. Medine'ye dönüşünden itibaren Hz. Peygamber'de bazı yorgunluk emareleri görölmüş olsa da asıl hastalığı hicri 11. yılın Rebülevvel ayına üç veya dört gün kala başlamıştır. Hastalık sürecinin iki hafta kadar sürdüğü anlaşılmaktadır. Bu süreçte bazı tedavi yollarına başvurulduğu görölmektedir. Hz. Peygamber, yaygın görüşe göre Rebülevvel ayının 12. günü pazartesi akşama doğru vefat etmiştir. Hz. Peygamber'in vefatı sahâbenin bir kısmında şaşkınlığa yol açmıştır. Bu sırada Hz. Ebû Bekir'in toplumu sakinleştirmede önemli rol üstlendiği görölr. Hz. Peygamber'in cenaze namazı cemaatle kılınmamış yıkama ve kefenleme işi bittikten sonra yaklaşık iki gün boyunca ferdi olarak kılınmıştır. Yıkama, kefenleme ve defin işlemleri geleneğe uygun olarak başta Hz. Ali olmak üzere yakın akrabaları tarafından gerçekleştirilmiştir. Hz. Peygamber'in na'sı vefatından iki gün sonra çarşamba günü defnedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Siyer, Hz. Peygamber, Vefat, Hastalık, Veda Haccı

Abstract

Three months passed between the Prophet's (PBUH) farewell pilgrimage that took place in the Hijri 10th century and his death. Although, upon returning to Medina, some signs of fatigue were seen in the Prophet, his real disease began three or four days before the month of Rabü'l-Evvel. It is understood that his disease lasted for two weeks. It is also known that some treatment methods were used for the disease. According to the common belief, the Prophet Muhammad died on Monday evening, the 12th day of Rabü'l-Evvel. The death of the Prophet led to surprise among some of his Companions. During this time, Abu Bakr seemed to play an important role in calming the society. The funeral prayer for the Prophet was not made as a mass. Rather, it was performed individually for about two days after washing and shrouding works were completed. In accordance with customs and traditions, washing, shrouding and burial procedures were performed by his close relatives, including Ali (His Holiness). The Prophet was buried on Wednesday, two days after his death.

Key Words: Sirah, Muhammad Prophet, Death, Disease, Farewell Hajj

Giriş

Bilindiği üzere Mekke'nin fethiyle (8/630) birlikte Kureyş itaat altına alınmıştı. Bu önemli olayın öncesinde ise, Yahûdiler Medine'den uzaklaştırılıp Hayber'in fethiyle etkisiz hale getirilmişti. Benî Mustalık Gazvesi (5/627) ve Huneyn Gazvesi (8/630) gibi hadiselerle Mekke ve Medine civarındaki müşrik Arapların yenilgiye uğratılmasıyla Müslümanlar, Arap Yarımadası'nın en büyük gücü haline gelmişti. Böylelikle Medine Hicaz'ın yeni siyasi merkezi Hz. Peygamber de yeni siyasi lideri haline gelmişti. Böylece Müslümanlar artık bütün Arap Yarımadası'nın en dikkat çekici gücü haline gelmişlerdi. Umman'da Sâsânîler'in, Şam sınırlarında da Bizanslılar'ın siyasî nüfuzu altında bulunan Araplar başta olmak üzere yarımada'daki birçok kabile, Hz. Peygamber'e itaat etmeye başladılar. Özellikle Hicretin dokuzuncu yılından (9/630) itibaren Arap yarımadasının çeşitli yerlerinden birçok kabile Medine'ye gelip, Hz. Peygamber'e biat ettiler. İbn Sa'd'ın belirttiğine göre bu süre içerisinde Medine'ye yetmiş bir heyet gelmişti. Senetü'l-vüfûd (Elçiler Yılı) olarak bilinen bu süreçten itibaren Hz. Peygamber'in bir lider olarak yürüttüğü diplomasi trafiği baş döndürücü seviyede olmuştur. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer gibi dirayetli arkadaşları olsa da altmış yaşını aşmış hayatının çoğu zorluklarla mücadele ve sıkıntılarla geçmiş olan Hz. Peygamber için bu sürecin çok yorucu geçtiği aşikârdır.

1. Hz. Peygamber'in Vefatına Yakın Bazı Önemli Olaylar

Hz. Peygamber, Mekke'nin fethinden yaklaşık bir sene sonra Tebûk Gazvesi 9/630 dönüşü hac için kendi yerine Hz. Ebû Bekir'i tayin etti. Bu hac yolculuğuna Hz. Ebû Bekir'le birlikte Medine'den üç yüz kadar sahabe katılmıştı.^[1] Hac kafilesi Medine'den yola çıktıktan sonra Hicaz'daki müşriklerin durumu ve onlarla yapılan anlaşmalarla ilgili Tevbe sûresinin ilk yirmi sekiz âyeti nâzil oldu. Hz. Peygamber bu ayetleri duyurmak için Hz. Ali'yi Mekke'ye göndermişti. Hz. Ali, Mekke'ye ulaşınca Mina'da bu ayetleri toplanan halka okudu.

Hz. Peygamber, 10/631 senesinde ilk ve son kez hac ibadetini yerine getirmek için hazırlıklara başladı.^[2] Bunun için İslam'a girmiş bütün kabilelere haber göndererek hacca iştirak etmelerini istemişti. 24 Zilkâde'de Medine'den yola çıkıldı.^[3] Hz. Peygamber yanına hanımları ve kızı Fâtıma'yı

[1] Muhammed b. Ömer b. Vakidi es-Sehmî, *Meğâzî*, thk. Marsden Jones, (Beyrut: 1409/1989), 3/1077.

[2] Vâkidi, *Meğâzî*, 3/1089.

[3] Kasım Şulul, *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2013), 1006.

da almıştı. Zülhuleyfe’de ihrama giren hac yolcuları zilhiccenin 4. günü Mekke’ye vardılar.^[4] Önce Kâbe’yi ziyaret eden Hz. Peygamber, Zilhicce ayının 8. günü Mekke’den ayrılıp Mina’ya gitti. Diğer gün Müzdelife üzerinden Arafat’a ulaştı. Burada vakfe için bir araya gelen 120.000 kadar Müslüman’a Vedâ Hutbesini îrad etti.^[5] Arafat’ta gerçekleştirdiği bu konuşmasından sonra Hz. Peygamber Müzdelife’ye indi.^[6] Oradan Mina’ya gelerek şeytan taşlayıp kurbanını kesti. Ardından Mekke’ye dönüp veda tavafını yapan Hz. Peygamber, bütün hac menâsikini bu şekilde Müslümanlara göstermiş oldu.^[7]

Adından da anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber’in Mekke’yi son kez gördüğü, Veda haccı ziyaretinde artık peygamberlik vazifesinin bittiğine dair birçok emareler görünmeye başlamıştı. Örneğin, Hz. Peygamber Arafat’ta iken, “Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm’ı seçtim”^[8] âyeti nâzil olmuştu. Yine Nasr sûresi bu sırada nâzil olmuştur ki, Hz. Ömer bu sûrenin anlamını Abdullah b. Abbas’a sorunca Hz. Peygamber’in vefatını haber verdiğini belirtmişti.^[9] Ayrıca bu sıralarda vasiyet niteliğinde yaklaşık beş ayrı yerde ashaba hitap etti.^[10] Kimi kaynaklara göre Veda Hutbesini Hz. Peygamber tek bir defada değil, bu şekilde ayrı ayrı yerlerde ve zamanlarda îrad etmiştir. Veda hutbesinde^[11] de ümmete adeta yirmi üç yıllık risâlet vazifesinin bir özetini sunmuştu. Bununla beraber gerek kendini dinleyen ashâbına gerekse gelecek kuşaklardaki Müslümanlara adeta bir vasiyet sunmuştu.^[12]

Veda hutbesinde Hz. Peygamber önce şirkten arınmış, tek olan Allah’a imanı (tevhid) ve hesap gününün önemine vurguda bulunmuştu. Âdem Peygamber’in soyundan gelen bütün insanların eşit olduğunu ifade etmiş,

[4] Ahmed b. Ebi Abdullah b. Ca’fer b. Vehb el-Ya’kûbî, *Târîhu'l-Ya’kûbî (1-2)* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1423/2002), 2/74.

[5] Vâkîdî, *Meğâzi*, 3/1096, 1102; Adem Apak, *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi*, (İstanbul: Ensâr Neşriyat, 2017), 1/387.

[6] Vâkîdî, *Meğâzi*, 3/1104.

[7] Apak, *İslam Tarihi*, 1/398.

[8] el-Mâide 5/3.

[9] Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, çev. Mehmed Sofuoğlu (İstanbul: Ötügen Yayınları, 1987), 9/4127; Ya’kûbî, *Târîhu'l-Ya’kûbî*, 2/77; Ebû Abdurrahman Ahmed b. şuayb b. Ali el-Horasanî en-Nesai, *el-Vefât*, thk. Muhammed Saïd Zağlul, (Kahire: t.y.), 18.

[10] şulul, *Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*, 1010.

[11] Vedâ Hutbesi (Hutbetü'l-Vedâ) tabiri İslâm tarihi kaynaklarında ilk defa Câhız’ın el-Beyân ve Tebyîn adlı eserinde zikredilmiştir. Câhız’dan sonra gelen müellifler de günümüze kadar bu tabiri kullanmışlardır. Bk. Apak, *İslam Tarihi*, 1/387.

[12] Muhammed b. Salih ed-Dimaşkî, *Subul el-hudâ ve'r-reşâd fi şreti hayri'l-'ibâd/Peygamber Külliyyâtı*, çev. Hüseyin Kaya (İstanbul: Ocak Yayınları, 2006), 12/243.

can güvenliğinin ehemmiyeti, insan haklarına saygıyı, özellikle kadın haklarının gözetilmesini vurgulamış, kul hakkından kaçınmaya önemle dikkat çekmiştir. Câhiliye adetlerinden olan faiz ve kan davalarının kaldırıldığını tekrar hatırlatmış, suçun şahsiliğine dikkatleri çekmiş, eşlerin birbiri üzerindeki hak ve sorumlulukları, Müslümanların kardeşliği, emanetlerin hak sahiplerine iade edilmesinin önemi üzerinde durmuştur. İnanç bağlarının güçlendirilmesi, din kardeşliğinin korunması ve Müslümanların Kur'ân ve Sünnet'e sarılmalarının önemi gibi insanlar için evrensel konulara vurguda bulunmuş, bu vurguların her birisinde vazifesini yaptığına dair Müslümanları şahit göstermiştir.^[13] Hz. Peygamber hac vazifesini yerine getirmek için on gün kadar Mekke'de kalmıştı. Zilhicce ayının 14'ünde Mekke'den ayrılıp tekrar Medine'ye dönmüştür.

Hz. Peygamber Vedâ haccından Medine'ye döndüğünde yolculuk onu yormuş ve zayıf düşürmüştü. Hz. Peygamber'in hastalandığı haberi hemen etrafa yayılmaya başlamıştı. Hatta bu haber yayılınca Yemen'de Esved el-Ansî, Yemâme'de Müseylime bir süre sonra da Benî Esed bölgesinde Tuleyha b. Huveylid isyan edip peygamberliklerini ilan ettiler.^[14] Veda haccı dönüşü Hz. Peygamber hicri 11/632 yılda safer ayının sonlarına doğru Şam ve Ürdün bölgelerine gitmek üzere Üsâme b. Zeyd komutasında bir ordu hazırladı. Üsâme'nin babası Zeyd b. Hârise Mûte Savaşı'nın (8/629) komutanı iken şehit olmuştu. Hz. Peygamber Mûte'ye bir sefer düzenlemek üzere Üsâme'yi komutan tayin edince azatlı bir kölenin oğlunun orduya komutan tayin edilmesi bazıları tarafından dedikodu konusu edilmişti.^[15] Hz. Peygamber bu dedikoduları çıkarıcıları uyarılmıştı.^[16] Üsâme komutasındaki ordu Mekke Medine arasında bir yer olan el-Curf'ta karargâh kurup sefer hazırlıklarına başladı. Hz. Peygamber'in hastalanması üzerine bu ordu, karargâhında beklemeye başladı.^[17]

Hz. Peygamber'in hastalık haberi üzerine, Yemen bölgesinde Esved el-Ansî adındaki eski bir kâhin, peygamberlik iddiasıyla ortaya çıktı. Kısa bir süre içerisinde bölgenin büyük bir bölümünü hâkimiyeti altına aldı. Esved,

[13] Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, 2/75.

[14] Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Târîhu'l-umem ve'l-mulûk*, çev. Zâkir Kadirî Ugan, Ahmet Temir (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992), 5/870.

[15] Vâkîdî, *Meğâzî*, 3/1118; Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdu'l-Kâdir Atâ (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1418/1997), 2/191.

[16] Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişâm, *Sîretu'n-nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sekâ-İbrahim el-lbyârî-Abdu'l-hâfîz Çelebî (Beirut: Dâru lhyau't-Turasi'l-Arabî, 1421/2000), 4/404; İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/192; Taberî, *Târîhu'l-umem*, 5/870.

[17] Vâkîdî, *Meğâzî*, 3/1118; Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, 2/77.

Yemen bölgesinde ortaya çıkan ilk yalancı peygamberdir. Hastalığına rağmen bizzat Hz. Peygamber, on dokuz kabileye ayrı mektuplar yazarak yürüttüğü yoğun diplomasi ve planlar sayesinde vefatından birkaç gün öncesinde Esved el-Ansî ortadan kaldırıldı.^[18]

2. Hz. Peygamber'in Hastalanması

Hz. Peygamber vefatına yakın bir zamanda başına sargı sarmış bir vaziyette mescide geldi. Minbere çıkıp önce Uhut şehitleri için rahmet ve mağfiret diledi. Daha sonra “Allah, kullarından birine dünya ile Rabbi katındaki nimete kavuşması arasında tercih yapmayı kendisine bıraktı. Kulu ise Rabbine kavuşmayı tercih etti” dedi. Hz. Ebû Bekir, bundan Hz. Peygamber'in vefatının yaklaştığını anladı ve ağlayarak “Ey Allah'ın Resûl'ü kendimizi ve evlatlarımızı sana feda etmeye hazırız” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber “Acele etme ey Ebû Bekir” dedi. Daha sonra oradakilere, “Ebû Bekir'in mescide bakan kapısı dışında bütün evlerin mescide bakan kapılarını kapatın” dedi. Devamında Hz. Peygamber, “Ben arkadaşlık ve sohbetle Ebû Bekir'den daha meziyetli bir dost tanımıyorum” dedi.^[19]

Ukbe bin Âmir el-Cühenî'nin rivâyetine göre, Resûlullah Uhud Gazvesi'nden (3/625) yaklaşık sekiz yıl sonra Uhud şehitlerini ziyaret edip, onlara dua etti.^[20] Ardından dönüp Mescid-i Nebevî'de minberine çıktı, dirilere ve ölülere veda eder gibi: “Ben sizin önünüzden gidecek, size tanıklık edeceğim. Sizin buluşma yeriniz havuzdur. Ben şu anda bu makamımda iken onu görüyorum. Benden sonra şirke döneceğinizden korkmam, sizin dünyaya kapılıp onun için birbirinizle mücadele etmenizden korkarım” şeklindeki ifadelerin yer aldığı bir hitabede bulundu. Ukbe b. Âmir, “Bu Allah Resul'ünü son görüşüm olmuştur” demiştir.^[21] Hz. Peygamber'in hastalığı esnasında Uhud şehitlerine dua ettiği kaynaklarda özellikle geçiyor.^[22] Ancak Uhud'u ziyareti pek geçmemektedir. Muhtemelen bu ziyaret ya hastalığından önceki bir dönemde gerçekleşmiş veya kaynaklarda çokça geçen Uhud şehitlerine dua edişi zamanla Uhud'u ziyaret olarak anlaşılmıştır.

Hz. Peygamber her senenin ramazan ayında on gün itikâfta bulunurdu. Vefat edeceği sene yirmi gün itikâfta bulundu. Hz. Peygamber her sene

[18] Taberi, *Târîhu'l-umem*, 5/874-875.

[19] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/175; Taberi, *Târîhu'l-umem*, 5/880-881.

[20] Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Said b. Hazm el-Endelûsî, *Cevâmi'u's-sîre*, thk. İhsan Abbâs (Mısır: 1900), 263.

[21] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/158; Dimaşki, *Subul el-hudâ*, 12/249; Şulul, *Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*, 1028.

[22] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/158; İbn Hazm, *Cevâmi'u's-sîre*, 263.

ramazan ayında Kur'an'ı bir defa Hz. Cebrail'e okuduğunu vefat senesinde ise Kur'an'ı iki defa okuduğunu belirtmiştir.^[23]

Hz. Peygamber'in hastalığı hicri 11. yılın Muharrem ayının başında veya safer ayının bitimine birkaç gün kala başlamıştır.^[24] Başka bir rivâyete göre Hz. Peygamber'in hastalığı safer ayının bitimine iki gün kala başlamıştır.^[25] Hz. Peygamber'in hastalanmasıyla ilgili süreç şöyledir: "Resûlullah, Zilhicce ayında Vedâ Haccından döndü. O, ayın kalan kısmını Muharrem ve Safer aylarını Medine'de ikamet ederek geçirdi. İnsanlara Suriye seferi için ordu hazırlamalarını emretti. Üsâme b. Zeyd b. Hârîse'yi bu orduya komutan tayin etti.^[26] Ona, Filistin topraklarında Belkâ ve ed-Dârûm'un sınırlarına kadar ilerleme emrini verdi. İnsanlar bu hal üzere iken, Resûlullah'ın vefatı ile sonuçlanan hastalığı başladı. Bu hastalık, onu Allah'ın dilediği rahmet ve ikrama ulaştıracaktı. Hastalığı Saferin son günlerinde veya rebûlevvelin ilk günlerinde başladı. Hz. Peygamberin hastalığının başlangıcı şöyle oldu: Resûlullah Bakî mezarlığına gece yarısı gitti. Kabristanda bulunanlara mağfîret diledikten sonra evine döndü. Diğer günün sabahından itibaren ağrıları başladı."^[27]

Bazı rivâyetlere göre Hz. Peygamber, bu kabir ziyaretini yapmasının kendisine emredildiğini, bunun üzerine yanına azatlı hizmetçisi Ebû Muveyhibe'yi de alıp Bakî kabristanına gittiği anlatılır. Bu sırada birçok kaynaktan geçtiği üzere Hz. Peygamber'in Ebû Muveyhibe'ye, Cenab-ı Hak tarafından kendisine dünyada kalmak veya katına çıkmak arasında tercih hakkı verildiğini ancak kendisinin âhireti tercih ettiği anlatılır.^[28]

Hz. Peygamber, kabristanda bulunanlara mağfîret duası yaptıktan sonra eşi Hz. Âişe'nin evine geldi. O sırada Hz. Âişe'nin başını sarmış olduğunu gördü. Âişe'ye başını niye sardığını sordu, o da başının ağrıdığını söyleyince, Hz. Peygamber'in "Asıl benim başım çok ağrıyor" dediği anlatılır.^[29] O

[23] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 9/4153; Nesâî, *el-Vefât*, 21; Dimâşkî, *Subul el-hudâ*, 12/245; Apak, *İslam Tarihi*, 1/397.

[24] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/150, 209; Taberi, *Târîhu'l-umem*, 5/870-871.

[25] Muhammed b. Hibban b. Ahmed b. Hibban b. Muaz b. Mabed, *Sîretü'n-nebeviyye ve ahbârü'l-hulefa* (Beyrut: 1417/1996), 1/398.

[26] İbn Hişâm, *Sîretü'n-nebeviyye*, 4/393; Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 9/4153.

[27] İbn Hişâm, *Sîretü'n-nebeviyye*, 4/393-394. Nesâî'nin anlattığına göre Hz. Peygamber'in hastalığı bir cenaze namazı dönüşünde başlamıştı. Bu hastalık önce şiddetli bir baş ağrısı şeklinde kendini göstermişti. Bk. Nesâî, *el-Vefât*, 24.

[28] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/156-157.

[29] Bazı rivâyetlerde Hz. Âişe'nin başını Hz. Peygamberden ilgi görmek için sardığı anlatılır. Bunun üzerine Hz. Peygamber eşi Hz. Âişe'ye latifede bulunur. "Benden önce ölmek ister misin? Eğer benden önce vefat edersen bütün cenaze ve defin işleriyle ben ilgilenirim" demiştir. Hz. Âişe de bu latifeye şöyle cevap verir: "Ben öldükten sonra evimde diğer eşlerinizle"

günden itibaren hastalığı artmaya başladı. Hz. Peygamber, hastalığının başlangıcında hanımlarının yanında sırasıyla kalmaya devam etti.^[30] Ancak Hz. Meymûne'nin yanındayken hastalığı gittikçe artmıştı. Hz. Peygamber, Hz. Meymûne'nin evinde hastalığı sırasında 7 gün kalmıştır.^[31] Bu sırada bütün eşlerini topladı ve hatalığından dolayı artık Hz. Âişe'nin yanında kalmak için izin istedi. Onlar da bunu uygun buldular.^[32] Daha sonra Hz. Âişe'nin anlatımıyla “Hz. Peygamber’i Fadl b. Abbas ve diğer biri^[33] iki koluna girip evime getirdiler. Hz. Peygamber’i benim evime getirirken ayakları yerde sürünüyordu ve başı sargı ile sarılı idi” ifadesini de ekler.^[34] Hz. Peygamber’in çok ateşli bir hastalığa tutulduğu rivâyetlerden anlaşılmaktadır. Hatta o, bu ateşten dolayı Hz. Hafsâ'nın leğenini getirtmiş, kuyulardan da su getirilmesini istemiş ve leğendeyle bu suyun üzerine boşaltılmasını istemişti. Bundan sonra Hz. Peygamber bir müddet iyileşmiş mescide gidip namaz kıldırması ve ashabına hitabede bulunmuştu.^[35]

Hz. Peygamber, hastalığın şiddetinden baygın olduğu bir sırada etrafındaki hanımları, Hz. Abbas, Esmâ bt. Umeyy ve ismi zikredilmeyen diğer bazı kişiler Hz. Peygamber’in Zâtulcenb^[36] hastalığına tutulduğu teşhisinde bulundular. Bunun üzerine bu hastalığa iyi geldiğini düşündükleri bir ilacı ona içirmeye çalıştılar. Bu sırada Hz. Peygamber’in bu ilacı almayı reddettiği ve ilacı kendisine içirmeye çalışanlara da kızdığı ifade edilir.^[37] Hz. Peygamber’in hastalığının şiddetlendiği bir sırada Ümmü Seleme feryat

beraber keyfedeceksin öyle mi” demiştir. Bk. İbn Hişâm, 4/394; İbn Sa’d, *Tabakâtu’l-kübrâ*, 2/174; Nesâî, *el-Vefât*, 21; Taberi, *Târîhu’l-umem*, 5/875-876; Dimaşkî, *Subul el-hudâ*, 12/249.

[30] İbn Sa’d, *Tabakâtu’l-kübrâ*, 2/178.

[31] İbn Sa’d, *Tabakâtu’l-kübrâ*, 2/174; Dimaşkî, *Subul el-hudâ*, 12/248.

[32] İbn Hişâm, *Siretu’n-nebeviyye*, 4/395. İbn Sa’d, *Tabakâtu’l-kübrâ*, 2/158, 179. Bazı rivâyetlerde Hz. Peygamber’in Hz. Âişe'nin evinde kalmasını kızı Hz. Fâtıma teklif etmişti. Resulullah’ın sırf eşlerinin hakkına riayetden dolayı onların yanında sırasıyla gezmesi bu hastalığı sırasında ona çok sıkıntı veriyordu. Hasta halinde yer değiştirmemesi için Hz. Peygamber’in sürekli bir yerde kalması daha uygun olurdu. Bunun için de muhtemelen genç olması bakımından Resulullah’la daha iyi ilgilenir düşüncesiyle Hz. Âişe’yi tercih etmişti. Bk. İbn Sa’d, *Tabakâtu’l-kübrâ*, 2/179; Buhârî, *Sahîhu’l-Buhârî*, 9/4134; İbn Hibbân, *Siretü’n-nebeviyye*, 1/398; İbn Hazm, *Cevâmi’u’s-sîre*, 263.

[33] Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe, “Ben bu olayı Hz. Âişe’den naklederken Abdullah b. Abbas Hz. Âişe’nin “ikinci bir kişiden” kimi kastettiğini biliyor musun diye sordu ben, “Hayır bilmiyorum” diye cevap verdim. O ikinci kişi Hz. Ali idi ancak, Hz. Âişe’nin onun adını zikretmeye pek tahammülü yoktu diye cevap verdi” der. Bk. İbn Hişâm, *Siretu’n-nebeviyye*, 4/402; İbn Sa’d, *Tabakâtu’l-kübrâ*, 2/168; Taberi, *Târîhu’l-umem*, 5/877.

[34] Nesâî, *el-Vefât*, 28; Taberi, *Târîhu’l-umem*, 5/877.

[35] İbn Hişâm, *Siretu’n-nebeviyye*, 4/402; İbn Sa’d, *Tabakâtu’l-kübrâ*, 2/179, 180; Buhârî, *Sahîhu’l-Buhârî*, 9/4135; Nesâî, *el-Vefât*, 28; Taberi, *Târîhu’l-umem*, 5/878.

[36] Göğüs sancısı, ateş, titreme, öksürük gibi belirtileri olan akciğer zarı iltihaplanması.

[37] İbn Hişâm, *Siretu’n-nebeviyye*, 4/405; Nesâî, *el-Vefât*, 30; Taberi, *Târîhu’l-umem*, 5/888-889; İbn Hibbân, *Siretü’n-nebeviyye*, 1/398; Dimaşkî, *Subul el-hudâ*, 12/241.

ederek ağlama başlar. Hz. Peygamber onun sesini duyunca ona çok kızmış ve susmasını istemişti.^[38]

Bazı rivâyetlere göre, Hz. Peygamber'in vefatından birkaç ay önce Yahudiler ona büyü yapmışlardır. O bu büyüünün etkisinden dolayı ciddi anlamda rahatsızlanmış, daha sonra kendisi bu büyüünün yerini gösterip çıkarttıktan sonra onun etkisinden kurtulmuştu.^[39] Yine başka bir rivâyette Hz. Peygamber'e Yahudi bir kadın tarafından zehirlenip kızartılmış bir kuzu getirilmiş o bundan çok az yemiş zehirli olduğunu anladıktan sonra yemekten vazgeçmişti.^[40] Aslında Hayber'in fethinden sonra vuku bulan bu zehirleme hadisesini İbn Sa'd, Hz. Peygamber'in vefatından önce zehrin acısını çektiğine dair ifadesinden dolayı hastalık nedenlerinden biri gibi zikreder.^[41]

Hz. Peygamber'in rahatsızlığı artınca, Hz. Ebû Bekir onu kendi evine götürüp ilgilenmek istemişti. Ancak onun bu teklifine karşılık Allah Resûlü, kendisine eşlerinin ve kızlarının bakmasını istemiştir. Ancak bu teklifinden dolayı Hz. Ebû Bekir'e teşekkür etmiş ve bu isteğinin mükâfatını Allah'tan alacağını ifade etmiştir. Hz. Peygamber'in hastalığının başladığı bir sırada yatsı namazı vakti girmiş ve insanlar Hz. Peygamber'in namazı kıldırması için mescitte beklemeye başlamışlardı. Bu sırada Hz. Peygamber abdest alırken kendinden geçip bayıldı. Kendine geldiğinde Hz. Âişe'ye "Git Ebû Bekir'e namazı kıldırmasını söyle" demişti. Bu sırada Hz. Âişe babasının yumuşak kalpli olduğunu Hz. Peygamber'in yerine namaz kıldırma dayanamayacağı düşüncesiyle Hz. Hafsâ'dan Hz. Ömer'in namazı kıldırmasını istemişti. Hz. Peygamber bunu duyunca hanımlarına öfkelenmiş ve namazı Hz. Ebû Bekir'in kıldırmasını istemişti.^[42]

Hz. Peygamber vefat edeceği günün sabahında kendini iyi hissetmiş ve mescide girmek istemişti. Bu sırada Hz. Ebû Bekir namazı kıldırıyordu. Hz. Peygamber'in mescide girdiğini anlayınca mihraptan geri çekilmeye başladı. Ancak Hz. Peygamber namaza devam etmesini söyledi ve Hz. Ebû Bekir'in arkasında oturarak namazını kıldı. Namazdan sonra Allah Resûlü ashâbıyla bir müddet sohbet de etmişti. Etrafındakiler Hz. Peygamber'in iyileştiğine çok sevinmiş ve rahatlamışlardı. Hatta Hz. Ebû Bekir muhtemelen Hz. Peygamber'in hastalığından dolayı sürekli ona yakın olmak

[38] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/162.

[39] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/151.

[40] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/154; Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 9/4126.

[41] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/ 182.

[42] İbn Hişâm, *Sîretu'n-nebeviyye*, 4/406; İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/168; Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 9/4135; Nesâî, *el-Vefât*, 29; Taberî, *Târîhu'l-umem*, 5/891; İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/399; Dimaşkî, *Subul el-hudâ*, 12/259.

istediği için Medine'nin dışında başka bir eşine ait olan evine gidememişti. Hz. Peygamber'i iyi görünce, ondan Sünh'taki evine gitmek için izin istedi. Hz. Peygamber de ona izin verdi.^[43] İbn Sa'd'ın Enes b. Malikten aktardığına göre, "Hz. Peygamber'in yüzü bu sırada mushaf yaprağı gibi bembeyazdı."^[44]

Hz. Peygamber'in vefatıyla sonuçlanan hastalığı çarşamba günü başlamıştı. Hastalığının başlamasıyla vefatı arasında 13 gün geçmiştir.^[45] Bazı rivâyetler ise, Hz. Peygamber'in hastalığı hicretin 11. senesi Safer ayının 21'inde pazartesi gecesi başladığını söyler.^[46] Ancak Hz. Peygamber'in hanımları yanında hastayken kaldığı günler göz önüne alındığında bu hastalığının daha uzun sürdüğü anlaşılmaktadır. İbn Sa'd'da geçen bir rivâyete göre Hz. Peygamber hastalığı esnasında Hz. Âişe'nin evinde pazartesi kalmaya başladı. Onu takip eden diğer pazartesi de vefat etmiştir.^[47]

Hz. Peygamber'in vefatından önce çektiği hastalığın çok şiddetli olduğu rivâyetlerden anlaşılmaktadır. Özellikle yüksek ateşten (humma) çok sıkıntı çektiği rivâyet edilir.^[48] Bundan dolayı da bir ara üzerine soğuk su dökülmesini bizzat kendisi istemişti. Yine hanımlarının odalarına veya mescide giderken kendi başına yürüyemeyecek kadar güçsüz düştüğü, bundan dolayı çoğu zaman insanların kolları arasında yürüyebildiği, hatta bazen de bir çarşaf içerisinde dört kişi tarafından kaldırılarak taşınabildiği anlatılmaktadır.

Hz. Peygamber vefatından önceki gece yani pazarı pazartesiye bağlayan gece hastalığı iyice ağırlaştı. Bundan dolayı sahabeden birçok kişi kadın, erkek o gece sabaha kadar Mescidi Nebevi'de beklemişlerdi. Ertesi gün sabah namazında Hz. Peygamber odasından çıkıp mescide gelmiş ve namazını mescitte kılmıştı. Halk bunun üzerine çok rahatlamıştı. Sabah namazını o sırada Hz. Ebû Bekir kıldırıyordu. Hz. Peygamber ikinci rekâtında namaza yetiştirdi ve Hz. Ebû Bekir'in sağında oturarak tabi olmuş sonra da ikinci rekâtını tamamlamıştı.^[49] Hz. Peygamber kendisini biraz iyi hissedince Hz. Âişe'nin odasının kapı perdesini kaldırıp mescidin içine baktı. O sırada Hz. Ebû Bekir ashaba namaz kıldırıyordu. Ashabın namazdaki halini gören Hz. Peygamber, bu manzarayı görüp sevinmiş ve herkesin duyacağı bir sesle gülmüştü. Bunun üzerine ashab, Resûlullah'ın mescide geldiğini görüp namazı terk etmek istemişlerdi. Hz. Peygamber ise, eliyle namazlarına

[43] İbn Hişâm, *Siretu'n-nebeviyye*, 4/408; İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/166-167.

[44] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/167; Dimaşkı, *Subul el-hudâ*, 12/260-261.

[45] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/158.

[46] Dimaşkı, *Subul el-hudâ*, 12/248.

[47] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/158; Dimaşkı, *Subul el-hudâ*, 12/251.

[48] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/159-162.

[49] İbn Hişâm, *Siretu'n-nebeviyye*, 4/309; İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/169.

devam etmelerini işaret edip odasına geri çekilmişti. Hz. Peygamber'in ayağa kalktığını gören ashabı, bu durum karşısında sevince boğulmuştu.^[50] Başka bir rivâyette Hz. Peygamber'in hastalığı sırasında Hz. Ebû Bekir mescitte yokken namazı Hz. Ömer kıldırmıştı. Hz. Peygamber Hz. Ömer'in tekbir sesini duyunca onun yerine namazı Hz. Ebû Bekir'in kıldırmasını istemişti.^[51] Hz. Peygamber'in hastalığı sırasında vefatına kadar Hz. Ebû Bekir'in on yedi vakit namaz kıldırıldığı anlatılır.^[52]

Hz. Peygamber'in hastalığı artınca bu sırada Hz. Ali'nin yanına amcası Abbas geldi. Abbas ona: "Eğer Resûlullah yarın vefat ederse sen asanın kulu olursun (yani devlet işinde ancak memur olursun idareci olamazsın); gel, Resûlullah'ın yanına gidelim kendisinden sonra halife olarak Haşim oğullarını (yani Hz. Ali'yi) yerine tayin etsin. Çünkü ben Abdulmuttalib oğullarının vefatlarına neden olan hastalığı yüzlerinden tanırım" dedi. Ancak Hz. Ali bu teklifi reddetti ve "Eğer Resûlullah bize hayır derse artık bu iş kesinlikle bizim elimize geçmez" dedi.^[53]

Hz. Âişe'nin anlattığına göre, Hz. Peygamber hasta yatağındaiken o sırada Ebû Bekir soyundan biri evine geldi. Gelen kişinin elinde bir misvak vardı. Hz. Peygamber misvakı ister gibi işaret etti. Hz. Âişe de o misvakı alıp dişleriyle yumuşattıktan sonra Resûlullah'a verdi. Hz. Peygamber dişlerini hiç misvaklamadığı kadar uzun bir süre misvakladı. Bundan sonra "ila refîki'l-'alâ" diyerek gözlerini yumdu ve vefat etti.^[54]

Hz. Peygamber hastalığı sırasında ümmeti için bazı konularda tavsiyelerde bulunuyordu. Bunlardan biri ümmetin Yahudi ve Hıristiyan'ların yaptığı gibi peygamberlerinin kabrini mescide çevirmemeleri gerektiği vurgusuydu. Bir diğeri namaza dikkat edilmesi gerektiğini defalarca dile getirmesiydi.^[55]

Hz. Peygamber vefatından önce insanlara karşı Ensârî övmüş, kendilerine olan minnetini defalarca dile getirmişti. Kendisinden sonra onlara iyi davranılmasını ve kıymetlerinin bilinmesini istemişti.^[56] Bu rivâyetlerin birinde Resûlullah'ın "Ey muhacirler sizin sayınız arttı. Ensârın sayısı ise artmadı. Bu yüzden onlara iyi davranın" demiştir.^[57] Mekke'nin fethinden sonra Medine'de muhtemelen Ensâr'ın nüfusu azınlığa düşmeye başlamıştı. Bu durum

[50] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 9/4137.

[51] İbn Hişâm, *Sîretu'n-nebeviyye*, 4/310; İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/172.

[52] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/172.

[53] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/189; Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 9/4137.

[54] İbn Hişâm, *Sîretu'n-nebeviyye*, 4/312; Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 9/4132; Nesâî, *el-Vefât*, 48.

[55] Nesâî, *el-Vefât*, 44.

[56] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/193.

[57] İbn Hişâm, *Sîretu'n-nebeviyye*, 4/308.

Hız. Peygamber'in vefatından sonra özellikle Sakîfe toplantısında gelişen olayları anlamlandırmada önemli bir ayrıntı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hız. Peygamber'in vefatı esnasında vuku bulduğu rivayetler arasında yer alan kırtas hadisesinin de üzerinde durmak gerekir. Şia tarafından imamet meselesinde çok kullanılan bu hadise^[58], Buhârî ve Müslim gibi önemli hadis âlimleri tarafından rivâyet edilmiştir. Bununla beraber özellikle İbn Sa'd, hadiseyi ayrı bir başlık altında gerek rivâyet gerekse metin bakımından birçok varyantıyla ele almıştır.^[59]

Kırtas hadisesinin İbn Abbas'a dayanan anlatımı genel anlamda şöyledir: "Perşembe günü Resûlullah (sav) hastalandığında (ah o) Perşembe günü [Burada İbn Abbas ağlamaya başlıyor] Nebî (sav)'in ağrısı şiddetlendi ve "Bana kâğıt kalem getirin de, ondan sonra dalaletle düşmeyeceğiniz bir yazı yazayım." dedi. Orada bulunanlardan bazıları, "Allah'ın Nebî'si sayıklıyor." dediler. Sonra Resûlullah'a (sav) "İstedğini getirelim mi?" diye sorulunca o, "Bundan sonra mı?" dedi ve getirilmesini istemedi."^[60] Hız. Peygamber'in etrafındakiler kâğıt kalem getirmeleri konusunda tartışınca o, sözlü olarak üç şey vasiyet etti, "Müşrikleri Arap yarımadasından çıkartın, gelen heyetleri benim ağırladığım gibi ağırlayın." dedi. [Saîd b. Cübeyr dedi ki; İbn Abbâs] "üçüncüsünü söylemedi veya söyledi de ben mi unuttum yoksa bilerek mi söylemedi bilmiyorum."^[61] Resûlullah (sav), "Bana bir şey getirin de, sizin için ondan sonra dalaletle düşmeyeceğiniz bir yazı yazayım." dedi. Hız. Ömer, "Resûlullah'a ağırları galebe çalmıştır. Yanımızda Kur'ân var. Bize Allah'ın kitabı yeter." dedi. Bunun üzerine orada bulunanlar ihtilafa düştüler ve çekişmeye başladılar.^[62] Farklı bir anlatımda ise, Hız. Peygamber'in yazmak için Hız. Ali'den bir deri istediği anlatılmaktadır.^[63]

Hız. Peygamber'in vefatından beş gün önce hasta yatağındaiken etrafında toplananlardan ümmeti için bir vasiyet yazmak istediği anlatılmıştır. Bunun için de onlardan kalem kâğıt istediği ancak etrafındakilerin Hız. Peygamber'in sayıkladığını düşünerek getirmedikleri ifade edilmiş, bunun üzerine Hız. Peygamber etrafındakilere kızarak dışarıya çıkmalarını istemiştir. Bu olayın vuku bulduğu perşembe günü ile Hız. Peygamber'in vefat ettiği pazartesi günü arasında beş günlük bir süre söz konusudur. Üstelik bu beş günlük

[58] Geniş bilgi için bk. Mehmet Nur Akdoğan, *Şii Kaynaklara Göre Hız. Ömer*, Ankara: Araştırma Yayınları, 2017, 138.

[59] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 9/4128, 4129.

[60] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/187; Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 9/4128.

[61] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/187; Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 9/4128.

[62] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/188.

[63] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/187; İbn Hazm, *Cevâmi'u's-sîre*, 263.

süre zarfında Hz. Peygamber birkaç defa nispeten iyileşmiş hatta mescide gidip namazını ahabla birlikte kılıp onlarla sohbet etme imkânı bulmuştu. Anlatıldığı gibi Hz. Peygamber'in bir vasiyeti söz konusu ise, iyileştiği sırada Hz. Peygamber, ilk etapta bunu neden ümmetiyle paylaşmadığı akla gelmektedir. Bu haliyle söz konusu rivâyetin akla uygunluğu tartışmaya açıktır.

Bu rivâyeti özellikle Şiîler Hz. Ali'nin imameti için bir delil olarak öne sürmüşlerdir. Buna göre aslında Hz. Peygamber, vasiyetinde Hz. Ali'yi kendi yerine halife tayin edecekti. Ancak başta Hz. Ömer olmak üzere etrafındaki-ler bunu anladıkları için kâğıt kalem getirmemişlerdir. Bu yaklaşımla Şiîler, hem Hz. Ali'nin imameti konusunda bu olayı kendilerince bir nass telakki etmiş, hem de öteden beri Ehl-i Beyt'in imametini engel olmaya çalışan Hz. Ömer'e yaklaşımlarına uygun bir rol devşirmişlerdir. Sünni dünyada bu tutum doğru bulunmamakla birlikte Şiî yaklaşımın Hz. Ali'ye biçtikleri rol bakımından etkisi kendini bazen hissettirmiştir. Kırtas hadisesi gerek rivâyet bakımından gerekse içerik bakımından birçok araştırmacı tarafından tenkit edilmiştir.^[64]

3. Hz. Peygamber'in Vefatı

Hz. Peygamber vefat ettiği pazartesi gününün sabahı kendini iyi hissetmiş ve sabah namazını mescitte ahabla birlikte kılmıştı. Hatta namazdan sonra halka hitap etmişti. Bu sırada Resûlullah'ın sesi o kadar gür idi ki mescidin dışından bile işitiliyordu. İnsanlar Hz. Peygamber'in iyileştigiğine çok sevinmişti. Hatta namazdan sonra bundan dolayı başta Hz. Ebû Bekir olmak üzere ahabın çoğu evlerine dağılmıştı. Hastalığı dolayısıyla Hz. Peygamber'in yakınları sık sık onu ziyaret ediyor ve yanında sürekli birileri bulunuyordu. Hatta mescitte bile Hz. Peygamber'in durumundan her an haberdar olmak için kalabalık gruplar bulunuyordu. Sabah namazında Hz. Peygamber'i iyi görmeleri onları rahatlatmış ve evlerine dönmelerine neden olmuştu. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in vefatı esnasında Hz. Âişe dışında pek kimsenin yanında bulunmadığı anlaşılmaktadır.^[65]

Hz. Peygamber'in vefatından birkaç gün önce eşlerinden Hz. Âişe'nin evinde kalmak için izin istediğinden bahsetmiştik. Hz. Peygamber'in vefatı Hz. Âişe'nin evinde gerçekleşmiştir. Hz. Peygamber'in başı Hz. Âişe'nin kucağına yaslanmış vaziyette vefat ettiği şeklinde aktarılır.^[66] Bununla birlikte

[64] Daha geniş bilgi için bk. Şaban Öz, "Kırtas Hadisesi ve İlgili Rivâyetlerin Tenkidi-İbn Sa'd Özelinde", *Hikmet Yurdu Düşünce -Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 2/3 (Ocak-Haziran 2009), 276-285.

[65] İbn Hişâm, *Siretu'n-nebeviyye*, 4/312; İbn Hazm, *Cevâmi'u's-sîre*, 265.

[66] İbn Hişâm, *Siretu'n-nebeviyye*, 4/312; Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 9/4131; İbn Hibbân, *Siretü'n-nebeviyye*, 1/400.

Resûlullah'ın vefatı esnasında yanında bir kâse su olduğu, bu suya elini batırıp yüzüne sürdüğü ve Allah'a dua ettiği sırada yatağında vefat ettiği de ifade edilir. Nesâî'nin rivâyetine göre bu sırada Hz. Peygamber "Allah'ım ölüm sekeratına karşı bana yardım et" şeklinde dua ediyordu.^[67] Hz. Âişe'den nakledilen başka bir anlatımda "Resûlullah ihtiyaç gidermek için bir leğen istemişti. Bu leğen getirildiği sırada Hz. Peygamber bir anda kucağıma yığıldı ve vefat etti. İlk önce bayıldığımı zannettim. Vefat ettiğini anlayınca onu yatağına yatırıp başını yastığına koydum ve dışarı çıkarak herkese haber verdim. Onun yanından yıkanınca kadar ayrılmadım" der.^[68] Yine Hz. Âişe'den nakledilen rivâyete göre Hz. Peygamber vefat edince üzerine Yemen işi çizgili bir örtü örtülmüştü.^[69]

Bazı rivâyetlere göre Hz. Peygamber'in Hz. Ali'nin kucağında vefat ettiği ifade edilmektedir.^[70] Ancak bu rivâyetlerde Hz. Peygamber'in nerede veya hangi eşinin evinde vefat ettiği ile ilgili herhangi bir bilgi yoktur. Bu rivâyetler Hz. Peygamber'in vefatının Hz. Âişe'den çok Hz. Ali'nin kucağında olmasını daha layık görme eğiliminde olanların ürünü olmalıdır.

Hz. Peygamber'in vefat haberi Medine'nin dışında bulunan Sünh'taki evinde bulunan Hz. Ebû Bekir'e ulaşınca atına binip hızlıca Resûlullah'ın evine geldi. İçeri girince Hz. Peygamber'in yatağında üstü örtülü bir şekilde yattığını gördü. Hemen yatağın yanına gelip örtüyü kaldırdı. Bu sırada Hz. Peygamber'in alnından öperek ağladı ve "Anam babam sana feda olsun ey Allah'ın Resûlü yaşarken de güzeldin ölünce de güzelsin" deyip örtüyü tekrar örtüp dışarı çıktı.^[71]

Hz. Peygamber vefat ettiğinde önce yanına Hz. Ömer ve Muğîre b. Şu'be girdiler. Odadan çıkınca Hz. Ömer "Resûlullah baygınlık geçirmiş" dedi. Bunun üzerine Muğîre "Hayır Resûlullah vefat etmiştir" deyince Hz. Ömer mescide girip "Resûlullah ölmemiştir" diye halka hitap etmeye başladı.^[72] Peşinden Hz. Ebû Bekir mescide girdi ve Hz. Ömer'e "Otur ey Ömer" dedi. Hz. Ömer konuşmasını kesmeyince Hz. Ebû Bekir mescitte konuşmaya başladı. Halka hitap ederek şöyle dedi: "Ey insanlar kim Muhammed'e tapıyorsa bilsin ki Muhammed ölmüştür. Kim ki Allah'a tapıyor ise, bilsin ki Allah hayydir ölmez. Allah şöyle buyurdu: 'Muhammed, ancak bir peygamberdir.

[67] Nesâî, *el-Vefât*, 47.

[68] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/200.

[69] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/202.

[70] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/201.

[71] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/203; Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 9/4141; Taberi, *Târîhu'l-umem*, 5/896.

[72] Nesâî, *el-Vefât*, 73, 74; İbn Hibbân, *Siretü'n-nebeviyye*, 1/401.

Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse, Allah'a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır^[73] ve "(Ey Muhammed) muhakkak sen de öleceksin, onlar da ölecekler."^[74] Hz Ebû Bekir bu ayetleri okuduktan sonra başta Hz. Ömer olmak üzere insanların hepsi sakinleşip, Hz. Peygamber'in vefat ettiğine kanaat getirdiler.^[75]

Hz. Peygamber'in vefatı üzerine Hz. Ömer'in takındığı tutumun iki yönü bulunmaktadır. Birincisi duygusal, ikincisi siyasi yönüdür. Öncelikle Hz. Ömer canından çok sevdiği bir insanı kaybetmenin verdiği üzüntüyle böyle davranmış olabilir. İkinci olarak, Hz. Ömer'in ridde olaylarını engellemek ve idari bir boşluk meydana geldiği izlenimini uyandırmamak için böyle bir davranış sergilemesi muhtemeldir. Böyle bakılınca bir yönüyle o günün şartlarında takdire şayan bir siyasi tavır olarak kabul edilebilir. Çünkü Hz. Peygamber'in vefatına yakın ridde olayları ortaya çıkmıştı. Bu olayların, onun vefatıyla artma eğilimi göstermesi mümkündür. Bu durumun önüne set çekmek için böyle bir tedbire yönelmiş olması da ihtimal dâhilindedir. Yani her zamanki gibi siyasi öngörüsü ile Hz. Ömer, yönetimde bir boşluk oluşmaması adına zaman kazanmak için bu tavrı sergilemiş olabilir. Ayrıca Hz. Ömer'in bu tavrını münafıklara karşı takındığı ve onların muhtemel bir otorite boşluğundan yararlanıp bir kargaşaya mahal vermemelerini sağlamak için göstermiş olabileceği de nazara alınabilir. Vâkıdî bahsini ettiğimiz bu durumu destekleyici bazı rivâyetlerden bahsetmektedir.^[76] İbn Kesîr'e göre ise, Hz. Ömer bu tavrı Hz. Peygamber'in vefat ettiğini tam anlamayan Hz. Âişe'yi ürkütmemek için yapmıştır. Ancak Muğire b. Şu'be'nin ısrarla vefat ettiğini söylemesi onun maksadını boşa çıkarmıştır.^[77]

Vâkıdî, Hz. Peygamber'in vefatı üzerine Yahudi ve Hıristiyanların Müslümanlarla dalga geçip alay ettiklerini, etrafa nifak haberleri yaydıklarını bunun üzerine Ensârdan Mâlik b. et-Tayyihan'ın Ensârı toplayıp onları bu nifaklardan uzak tuttuğunu nakleder. Bu vefat haberinin çok hızlı bir surette bütün Arap yarımadasına yayıldığı bunun üzerine Müseylmetü'l-Kezzab ve Tuleyha b. Huveylid gibi mütenebbilerin zuhûr ettiğini anlatır.^[78]

[73] Âli İmrân 3/144.

[74] Zümer 39/30.

[75] Vâkıdî, *Kitâbu'r-ridde*, 31; İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/204-207; Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 9/4141; Nesâî, *el-Vefât*, 73, 74; Taberi, *Târîhu'l-umem*, 5/897.

[76] Vâkıdî, *Kitâbu'r-ridde*, 29-32.

[77] Ebû'l-Fidâ İsmâil b. Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. Ali Şîrî (y.y. 1408/1988), 4/211.

[78] Vâkıdî, *Kitâbu'r-ridde*, 29-32.

Hız. Peygamber'in vefatı hicri 11. yılın Rebûlevvel ayının 12. günü pazartesi (Miladi 7 Haziran 632) akşama doğru vuku bulmuştur.^[79] Hız. Peygamber'in vefatının Rebûlevvel ayının 2. günü gerçekleşti diyenler olsa da en çok zikredilen ve kabul edilen tarih Rebûlevvel ayının 12. günüdür. Defin işlemi ise iki gün sonra Çarşamba akşamı gerçekleştirildi.^[80] Taberi'nin Ebû Mihnef'ten naklettiği rivâyete göre Hız. Peygamber Rebûlevvel ayının 2. günü pazartesi öğle vaktinde vefat etmiştir.^[81] Vakidi'ye göre ise, Hız. Peygamber Rebûlevvel ayının 12. günü pazartesi vefat etmiş Salı günü akşamüzeri de defnedilmiştir.^[82]

4. Hız. Peygamber'in Tekfin ve Techizi

Hız. Peygamber'in cenazesini Hız. Ali, Fadl b. Abbas, Üsâme b. Zeyd ve Hız. Peygamber'in azatlısı Şûkrân yıkadı. İbn Hişâm'ın rivâyetinde bunların yanında Kusem b. Abbas da vardı.^[83] Bazı rivâyetlerde yıkayanlar arasında Hız. Abbas'ın da olduğu anlatılır. Ancak onun sadece örtü örttüğünü veya dışarıda beklediği de aktarılır. Ayrıca yıkayanlar arasında Hız. Peygamber'in mevlâsı Salih ve Ensârdan Evs b. Havlî'nin de bulunduğu anlatılır.^[84] Rivâyetlerin birçoğunda yıkama esnasında Evs b. Havli içeri alındı ve kapı kapatıldı veya Hız. Abbas kapıda bekledi gibi ifadelerden yıkama işinin kapalı bir mekânda gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.^[85] Bu yer muhtemelen Hız. Peygamber'in vefat ettiği Hız. Âişe'nin eviydi. Ancak Hız. Abbas'ın yıkama işi yapılırken cenazenin görünmemesi için örtü tuttuğu rivâyetinden hareketle yıkama işinin açık bir alanda gerçekleştiği de anlaşılabilir.^[86]

Anlatıldığı kadarıyla yıkama esnasında sahâbînin özellikle çoğunluğu Ensârdan olanların içeri girip yıkama işine yardımcı olmak istedikleri bu yüzden küçük çapta bir izdiham da yaşandığı rivâyet edilir. Bu sırada Hız. Ebû Bekir duruma müdahale edip yıkama işine sadece Hız. Peygamber'in akrabalarının müdahil olması gerektiğini ifade etmişti.^[87] Zaten alışkın

[79] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/207; Abdurrahman b. Amr b. Abdullah b. Safvân Ebî Zür'a, *Târîhu Ebî Zür'a*, thk. Şükrullah Nimetullah el-Kavcânî (Dimeşk: 1438/1982), 152; Nesâî, *el-Vefât*, 56; İbn Hazm, *Cevâmi'u's-sîre*, 265; Adnan Demircan, *Siyer* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2016), 605; Şulul, *Hız. Peygamber Devri Kronolojisi*, 1032.

[80] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/208; Taberi, *Târîhu'l-umem*, 5/896; Şulul, *Hız. Peygamber Devri Kronolojisi*, 1032-1036.

[81] Taberi, *Târîhu'l-umem*, 5/895.

[82] Taberi, *Târîhu'l-umem*, 5/896.

[83] İbn Hişâm, *Sîretu'n-nebeviyye*, 4/319, 320.

[84] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/212-215; İbn Hazm, *Cevâmi'u's-sîre*, 265.

[85] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/214.

[86] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/213.

[87] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/214.

olunan Arap geleneği de buna uygundu. Yani vefat eden kişinin yıkama ve defin işleri aile efradından en yakınları tarafından gerçekleştirilirdi. Hz. Peygamber'in yıkanması esnasında üzerinden gömleği çıkartılmamış, gömleğiyle beraber yıkanmıştı.^[88]

Hz. Peygamber Yemen Sehûl işi üç beyaz bezle kefenlenmişti.^[89] Bunlar izar, gömlek ve lifâfeydi. Hz. Peygamber kefenlendikten sonra güzel kokular sürüldü.^[90]

5. Hz. Peygamber'in Cenaze Namazının Kılınması

Hz. Peygamber kefenlendikten sonra vefat ettiği yerde bir divanın üzerine konuldu. Cenaze namazı için planlanmış herhangi bir merasim olmadığı rivâyetlerden anlaşılmaktadır. Bundan dolayı başta erkekler olmak üzere herkes Hz. Peygamber'in naşının bulunduğu odaya grup grup alınıyor, herkes bir imam olmaksızın kendi başına Hz. Peygamber'in cenaze namazını kılıyordu. Rivâyete göre erkekler bitince sıra kadın ve çocuklara geldi. Gruplar içeri girip namaz kıldıktan sonra dışarı çıkıyordu. Bu hal iki gün boyunca böyle devam etmişti. Yani kefenlenme olayı bittikten sonra Çarşamba günü akşamına kadar insanlar bu şekilde gelip namaz kıldılar.^[91]

Hayattayken bulunduğu ortamda namaz için imamlık söz konusu olduğunda istisnasız imamlık yapan Hz. Peygamber'in vefatından sonra cenaze namazı için hiçbir sahâbî imamlık için cesaret edememiş veya kimsenin aklına gelmemişti. Bundan dolayı da Hz. Peygamber'in cenaze namazı cemaatle kılınmamıştı.

İnsanların Hz. Peygamber'in vefatından dolayı bir şaşkınlık içerisinde oldukları rivâyetlerden anlaşılmaktadır. Hz. Ömer'in aslında Resûlullah'ın vefat haberi üzerine yaşadığı hal başka sahabîlerde de oluşmuştu. Çünkü çok kısa bir süre içerisinde büyük bir dönüşüm yaşayan Müslüman toplumu, Resûlullah'ın liderliğinde başlayan yeni oluşuma ayak uydurmaya çalışırken, eskiyi unutup zihinlerini yeni bir sosyal yapı ve idareye uyumlu hale getirme gayretindeyken bir anda hiç hazırlıklı olmadıkları yeni bir durumla karşı karşıya kaldılar. O da bu dönüşümün lideri ve belki de her şeyi kendisinden sorup öğrendikleri önderleri ve rehberleri olan Resûlullah'ın vefatıydı. İşte bu durumun getirdiği bir belirsizlik durumu yaşanıyordu. Sahâbîler Kur'an'da ve Resûlullah'ın uygulamalarında görmedikleri bir

[88] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/211.

[89] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/ 215-217; Nesâî, *el-Vefât*, 70.

[90] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/220.

[91] İbn Hişâm, *Sîretu'n-nebeviyye*, 4/321; İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/220-222.

durum karşısında bazen geleneklerde mevcut bulunan meşru uygulamalar, bazen de o anda kendi aralarında vardıkları bir fikir ile hareket ediyorlardı. Dolayısıyla sahabe toplumu hiç beklemedikleri bir anda kendisinden her şeyi öğrendikleri Peygamberleri'nin vefatıyla karşılaştılar. Bir anda büyük bir şaşkınlık ve belirsizlik durumu ortama hkim olmuştu. Nitekim Hz. Peygamber, vefatından çok kısa bir süre önce hastalığından dolayı mescide gelip namaz kıldıraramamıştı. Bu durum karşısında sahbiler ne yapacaklarını bilememiş, yatsı namazlarını geciktirmişlerdi. Ancak Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir'e namazı kıldırma talimatı vermesiyle namazlarını kılmışlardı.

Hz. Peygamber yaşadığı sre içerisinde kendisine inananlar için, vahye istinaden, mutlak bir liderdi. Onun vefatıyla artık böyle bir mutlaklık da ortadan kalkmış bulunuyordu. İşte bütün bu yeni gelişmeler o günkü toplumun gerek Hz. Peygamber'in vefat haberini karşılamada gerek cenaze namazı ve gerekse defin konusunda sürekli bir şaşkınlık hali hep kendini hissettirmişti. Böyle bir ortamda aslında hadiselerle rasyonel bir tutumla yaklaşanlar da yok değildi. Örneğin bu süreçte Hz. Ebû Bekir'in duruşu aslında muhtemel birçok kargaşanın nn almıştı. Bunların yanında Hz. Abbas'ın Hz. Ali'ye hilafet için teklifleri, Ensârdan ileri gelen birtakım sahbilerin kargaşaya mahal vermeden hemen Sakife toplantısını tertiplemeleri, hep bu yeni durum karşısında takınılan rasyonel tutumlardan sayılabilir.

6. Hz. Peygamber'in Na'sının Defnedilmesi

Hz. Peygamber kefenlendikten sonra insanlar yaklaşık iki gün boyunca gruplar halinde gelip cenaze namazını ferden kılmışlardı. Bundan dolayı da defin işlemi gecikmişti. Hz. Peygamber pazartesi akşama doğru vefat etmişti. Rivâyetlerin birçoğunda defin işi arşamba günü gece saatlerinde gerçekleşmişti.^[92] Ancak defin işinin Salı günü gerçekleştirildiğine dair rivâyetler de vardır.^[93] Cenaze namazından sonra aşhab, Hz. Peygamber'i nereye defnedecekleri konusunda tartışmaya başladılar. Kimisine göre kendi mescidine, kimisine göre Baki mezarlığına defni konusunda fikirler serdedildi. Hz. Ebû Bekir'in teklifi üzerine vefat ettiği yer olan Hz. A'işe'nin evine defnedilmesi daha uygun bulundu. Bu fikir kabul gördü ve Hz. Peygamber'in na'sı vefat ettiği yere yani Hz. A'işe'nin evine defnedildi.^[94]

Hz. Peygamber'in defin işlemini de yine akraba olarak en yakınları olan Hz. Abbas, Hz. Ali, Fadl b. Abbas, Üsâme b. Zeyd, azatlıları şukran ve

[92] İbn Hişâm, *Siretu'n-nebeviyye*, 4/321; İbn Sa'd, *Tabakātu'l-kübrâ*, 2/230.

[93] İbn Sa'd, *Tabakātu'l-kübrâ*, 2/232; Eb Zr'a, *Trihu Eb Zr'a*, 153.

[94] İbn Sa'd, *Tabakātu'l-kübrâ*, 2/223-225; Nesi, *el-Vefât*, 78.

Salih, bir de Ensârdan Evs b. Havlî gerçekleştirmişlerdi.^[95] Bazı rivâyetlerde Akîl b. Ebû Talib ve Abdurrahman b. Avf'ın isimleri de bunlar arasında sayılmaktadır.^[96]

Hz. Peygamber hayattayken giydiği kırmızı kadife bir kumaşı azatlısı Şukrân tarafından defnedildiği zaman mezarının altına serdiği anlatılır. Şukran "Vallahi, artık hiç kimsenin senden sonra bu kadife elbiseyi giymesini istemem" demişti.^[97] Bazı rivâyetlerde anlatıldığı kadarıyla, Hz. Peygamber defnedilirken üzerine toprak örtülmeye başlandığında Muğîre b. Şû'be Hz. Peygamber'in naşına son kez dokunmak için yüzüğünü bilerek kabre düşürdü. Bunun üzerine yüzüğünü kabirden almak için tekrar kabre indi. Bu sırada Hz. Peygamber'in naşına elini sürdü. İleriki zamanlarda Hz. Peygamber'e en son dokunan ben oldum diye bununla hep övünmüştür.^[98]

Hz. Peygamber'in naşının çarşamba günü gece yarısı defnedildiği rivâyetlerde ağırlıkla zikredilmiştir. Ancak o günkü şartlarda gece karanlığında kabir kazılması çok müşkül bir durum olsa gerek. Bundan dolayı rivâyetlerden de anlaşıldığı kadarıyla muhtemeldir ki kabir, gündüz vaktinde kazılıp hazırlanmıştı. Defin işi de muhtemelen cenaze namazı ve kazı işlerinin gecikmesinden dolayı akşam saatlerine kalmıştı. Burada şu hususu nazara almak gerekmektedir. O günün şartlarında güneşin batmasıyla gece başlamış oluyordu. İnsanlar yatsı namazından sonra da çoğunlukla uyuyorlardı. Kabrin gündüz kazıldığı anlaşıldığına göre defin işinde duyulan kazma kürek sesleri, kabrin üstünü örtmek için atılan topraktan dolayı olmalıdır. Ayrıca defin esnasında insanların kazma kürek sesini işitmeleri yani uyumuyor olmaları gecenin erken saatleri veya akşam saatlerinde defin gerçekleştiği sonucuna varmayı mümkün kılmaktadır.

Çoğunluğu Hz. Âişe'ye dayanan ve bir kısmı da Ümmü Seleme'den nakledilen rivâyetlere göre; Hz. Peygamber'in cenazesi gece defnedilirken "Biz kazma kürek seslerinden onun defnini anladık" şeklinde ifadelerle karşılaşmaktayız.^[99] Bu rivâyetler sonraki dönemlerde bazı çarpıtmalara dayanak gösterilmiştir. Yani yukarıdaki ifadeler doğrultusunda Hz. Peygamber'in defin işine sahabeden kimse iştirak etmemiştir veya Hz. Peygamber'in cenazesi gizli bir şekilde defnedildi, gibi bazı yaklaşımlar ileri sürülmüştür. Bu yaklaşımlar hakkında birkaç hususu ifade etmekte fayda görüyoruz.

[95] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/230, 231; Ebî Zür'a, *Târîhu Ebî Zür'a*, 157.

[96] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/229; Ebî Zür'a, *Târîhu Ebî Zür'a*, 158.

[97] İbn Hişâm, *Sîretu'n-nebeviyye*, 4/322; İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/220-222; Nesâî, *el-Vefât*, 79.

[98] İbn Hişâm, *Sîretu'n-nebeviyye*, 4/322; İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/231.

[99] İbn Hişâm, *Sîretu'n-nebeviyye*, 4/321; İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/232, 233.

1. Araplarda yerleşik geleneğe göre vefat eden kişinin techiz, tekfin ve defin işleriyle yakın akrabaları ilgilenirdi. Bundan dolayı Hz. Peygamber'in de defin işlerini en yakınları olan başta Hz. Ali, Hz. Abbas, oğulları Fadl ve Kusem, bazı rivâyetlerde Hz. Ali'nin kardeşi Akil b. Ebû Talib ve yardımcı olmak üzere de Hz. Peygamber'in mevlaları Üsâme b. Zeyd, Şukran ve Salih bu işe dâhil olmuşlardı. Rivâyetlerden de anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber'in yıkanması ve defniyle ilgili her türlü işlemde sahabeden birçok kişi öne atılmış bizzat bu işi üstlenmek istemişti. Hatta bunlardan biri olan Evs b. Havli dayanılmaz ısrarı ve defin konusundaki tecrübesinden dolayı Hz. Ali'nin izniyle yardım etmesine izin verilmişti. Hatta bu konuda tartışmalar yaşanmış bunun üzerine Hz. Ebû Bekir, cenazeye ilgilenme işi yakın akrabaların hakkıdır deyip insanları ancak sakinleştirebilmişti.^[100] Bununla birlikte Hz. Peygamber daha hayattayken kendisinin defin işiyle kimlerin ilgilenmesi gerektiği sorusuna karşılık yakın akrabalarının bu işle ilgilenmelerini söylemişti.
2. Dikkat edilirse yukarda defin işinin gerçekleştiğinin ancak kazma kürek seslerinden anlaşıldığına dair zikrettiğimiz rivâyetlerin biri Hz. Peygamber'in eşi Hz. Âişe'ye bir diğeri de eşi Ümmü Seleme'ye dayanmaktadır. Kadınların cenazelerin defin işinde bulunmamları günümüzde dahi hala geçerli bir durumdur. Dolayısıyla bu rivâyetlerin sahipleri olan Hz. Peygamber'in eşlerinin onun defnini ancak kazma kürek sesinden anlamaları da gayet doğaldır.
3. Sakife toplantısı ve Hz. Ebû Bekir'in halife seçilmesi olayının Hz. Peygamber'in cenaze işlemleri esnasında gerçekleşmesi ise birçok yönden anlaşılabilir bir durumdur. Bu tür mevzuları günümüz penceresinden değerlendirip yadırgamak, o dönemi ve hadiselerini kendi içinde değerlendirememekten kaynaklanmaktadır. Söz konusu toplantı için Ensâr kendi içinde birtakım planlamalar yapmış olabilir. Çünkü Hicret öncesinde Medine için düşündükleri bir lider seçimi meselesi Hz. Peygamber'in Medine'ye gelmesiyle yarım kalmıştı. Ensâr kendilerince haklı olarak Medine'deki kabile birliğinin devamı ve kendilerine bir lider seçme ihtiyacı için bir araya gelmişlerdi. Bu durum Hz. Peygamber'e vahiy geldiğinden beri sürekli yanında bulunan ve İslam toplumunun oluşmasında maddi-manevi belki de en çok emeği geçen biri olarak Hz. Ebû Bekir'e haber verildi. O da hem İslam'da öncülüğü hem de diplomasi tecrübesine sahip olan Hz.

[100] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/214.

Ömer'i çağırıp, Sakîfe toplantısına iştirak etmişti. Hz. Peygamber'in birçok işinde sürekli danıştığı bu iki kişi nice zorluklarla oluşturulan İslam toplumunun dağılmasına yol açacak bir girişime müdahale etmeyi öncelikli bir vazife görmüşlerdi. Hz. Peygamber'den sonra sahabe arasında önemli konuma sahip olan Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Ebû Ubeyde b. el-Cerrah'ın Hz. Peygamber'in defin işi bitmeden hilafet için bir araya gelmiş olan bir topluluğa müdahil olmaları fırsat kollamak değil, Ümmetin geleceği için ileri görüşlü bir adım olmuştur. Hz. Peygamber'in 23 yıllık emeği ve mirası hükmünde olan Ümmetin birliği meselesi, elbette onun en yakın dostu ve sahabenin önde gelenleri için her şeyden önemli olacaktır. Kaldı ki bu toplantı zaten muhacirlerin bilgisi dışında gerçekleştirilmişti.

4. Sahabe topluluğu ilk defa bir Peygamberle karşılaşmış ve onun arkasında halka olup yeni bir toplum hayatı oluşturmuşlardı. Hz. Peygamber'in varlığı onlar için karşılaştıkları her yenilik ve müşkül karşısında bir çözüm odağı olmuştu. Ancak Hz. Peygamber'in vefatıyla ilk defa kendi başlarına karar verme durumu ortaya çıkmış ve bu durumun şaşkınlığı bütün sahabe topluluğunu uzun süre meşgul etmişti. Sahabenin Hz. Peygamber'siz yaşadıkları ilk tecrübe de onun vefatı, cenaze işi ve defin meselesi olmuştu. Buna hiç beklemedikleri bir anda Ensârın kendilerine lider seçme girişimi de eklenebilir. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in vefatının hemen akabinde oluşan bazı gelişmelerde sahabenin içerisinde bulunduğu sosyal psikoloji durumu göz önüne alınmazsa yanlış değerlendirmelere bizi sevk edebilir.

Rivâyetlere göre Hz. Peygamber'in defin işi bitince kabrine su serpilmişti.^[101] Bu işlem toprağın sertleşip yerine oturması için yapılmış olmalıdır. Ayrıca kabrin üstü toprakla tümsek haline getirilmişti.^[102]

7. Hz. Peygamber'in Yaşı

İbn Sa'd, Hz. Peygamber'in vefat ettiğinde yaşı konusunda üç ayrı rivâyete yer vermektedir. İbn Sa'd altmış, altmış üç ve altmış beş yaşında olduğuna dair farklı rivâyetleri nakletmekle birlikte kendi görüşüne uygun yaşın altmış üç olduğunu ifade eder.^[103] Kaynakların birçoğuna göre Hz. Peygamber'in vefat yaşı altmış üç olarak verilmektedir.^[104]

[101] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/233.

[102] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/234.

[103] İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, 2/235, 236.

[104] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 9/4152; Ebî Zür'a, *Târîhu Ebi Zür'a*, 150; Nesâî, *el-Vefât*, 63.

Sonuç

Hz. Peygamber Medine döneminden itibaren risâlet vazifesinin yanı sıra temellerini atmaya başladığı İslam devletinin liderliğini de beraberinde yürütmüştür. Özellikle hicretin 9. senesinde başlayan heyetler yılı ve bu süreçte gerçekleştirdiği diploması trafiği baş döndürecek yoğunluktaydı. Bir yandan Arap Yarımadası'ndaki kabileleri İslâm'a davet ediyor, öbür yanda onlarla çeşitli anlaşmalar yaparak yeni bir toplumun (Ümmetin) inşasını sağlıyordu. Hicretin 10. yılında ilk ve son defa gittiği hac vazifesi (Veda Haccı) esnasında ümmetine peygamberlik vazifesinin özeti mahiyetinde tavsiyelerde bulunmuştu. Mekke dönüşünden bir müddet sonra hastalanmış ve bu hastalığı yaklaşık iki hafta kadar sürmüştü. Hastalık sürecini eşlerinden izin alarak Hz. Âişe'nin yanında geçirmiş ve bu süre boyunca bazen iyileşip mescitte aşıyla beraber namaz kılarken bazen de hastalığın şiddetlendiği görülmüştü.

Hz. Peygamber'in hastalığının şiddetlendiği zamanlarda ahabının çoğu Mescid-i Nebevî'de adeta nöbet tutar gibi beklemişlerdi. Bu sırada Hz. Peygamber'in isteğiyle 17 vakit namazı Hz. Ebû Bekir kıldırmıştı. Hastalık esnasında vuku bulduğu rivayet edilen gerek rivâyet gerekse içerik bakımından tenkide açık olan Kırtas Hâdisesi, özellikle Şiiler tarafından imamet konusunda en büyük delillerden biri olarak kullanılmıştır.

Hz. Peygamber'in vefatı hicri 11. yılın Rebûlevvel ayınının 12. günü pazartesi (7 Haziran 632) akşama doğru vuku bulmuştur. Vefat haberi onun yakın arkadaşlarını derinden etkilemiştir. Hz. Ebû Bekir mescide girip ahabı teskin etmek için uzun bir konuşma yapmıştı. Hz. Peygamber'in cenaze ve defin işlemleriyle gelenek olduğu üzere yakın akrabaları olan Hz. Ali, Hz. Abbas ve çocukları ilgilenmişti. Sahabenin çoğu cenaze işlemleriyle meşgul olmak istemiş ancak Hz. Ebû Bekir, bu işe en layık olanların yakın akrabaları olduğunu ifade etmiştir.

Hz. Peygamber'in cenazesi için herhangi bir tören yapılmamıştır. Cenaze namazı cemaat yerine erkek, kadın, çocuk toplumun her kesiminin ferdi olarak kılması suretiyle eda edilmiştir. Ahabın tamamının tek tek Hz. Peygamber'in cenazesini ziyaret edip namazını kılması defin işlemini geciktirmiştir. Bu yüzden defin işlemleri çarşamba günü akşama doğru ancak gerçekleştirilebilmiştir. Hz. Peygamber'in na'sı vefat ettiği yer olan Hz. Âişe'nin evine defnedilmiştir. Hz. Peygamber, 63 yaşındayken vefat etmiştir.

Hz. Peygamber'in vefatı esnasında sahabenin içerisinde olduğu psikolojik durum nazarı itibara alınmadan peşinden gelen gelişmelerin anlamlandırılması zor olur. Hele bu ortamı günümüz şartlarıyla anlamlandırmaya çalışmak bizleri kesinlikle yanlış yargılara götürür. Hz. Peygamber'in cenaze namazı

ve defin olayı tamamen o günün şartlarına ve geleneklerine uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Hz. Peygamber'in oluşturduğu toplum tam anlamıyla olmasa bile artık bir devlet yapısına sahipti. Dolayısıyla devlet yapısının devamı yönetimde devamlılığı mecburi hale getirir. Özellikle merkezi otoriteye bağlılığın ilk kez denendiği bir toplumda bu iş daha da önem arz eder. Netice itibarıyla Hz. Peygamber'in vefat süreci, söz konusu toplumun yapısı ve zamanı çerçevesinde ele alındığında anlaşılır bir süreç izlemiştir.

Kaynakça

- Akdoğan, Mehmet Nur. *Şii Kaynaklara Göre Hz. Ömer*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2017.
- Apak, Âdem. *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi*. 2 cilt. İstanbul: Ensâr Neşriyat, 2017.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail (256/870). *Sahîhu'l-Buhârî*. 16 cilt. Çev. Mehmed Sofuoğlu. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1987.
- Demircan Adnan. *Siyer*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2016.
- ed-Dimaşkî, Muhammed b. Salih (972/1536). *Subul el-hudâ ve'r-reşâd fî sîreti hayri'l-'ibâd/Peygamber Külliyyâtı*. 12 cilt. Çev. Hüseyin Kaya. İstanbul: Ocak Yayınları, 2006.
- Ebî Zûr'a, Abdurrahman b. Amr b. Abdullah b. Safvân (281/894). *Târîhu Ebî Zûr'a*. Thk. Şükrullah Nimetullah el- Kavgânî, Dimeşk: 1438/1982.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Said b. Hazm el- Endelûsî (456/1063). *Cevâmi'u's-sîre*. Thk. İhsan Abbâs. Mısır: 1900.
- İbn Hibbân, Muhammed b. Hibban b. Ahmed b. Hibban b. Muaz b. Mabed (354/965), *Siretü'n-nebeviyye ve ahbâru'l-hulefa*, Beyrut 1417/1996.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik (218/ 883). *Siretu'n-nebeviyye*. Thk. Mustafa es-Sekâ-İbrahim el-İbyârî- Abdu'l-hâfız Çelebî. 4 cilt. Beyrut: Dâru İhyau't-Turasi'l-Arabî, 1421/2000.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâil (774/1372). *el-Bidâye ve'n-nihâye*. Thk. Ali Şîrî, y.y. 1408/1988.
- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed (230/844). *Tabakâtu'l-kübrâ*. Thk. Muhammed Abdu'l-Kâdir Atâ. 8 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1418/1997.
- Nesaî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali el- Horasanî (303/915). *el-Vefât*. Thk. Muhammed Saîd Zağlul. Kahire: t.y.
- Öz Şaban. "Kürtâs Hadisesi ve İlgili Rivâyetlerin Tenkîdi-İbn Sa'd Özeline". *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 2/3 (Ocak-Haziran 2009): 275-286.
- Şulul, Kasım. *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2013.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (310/922). *Târîhu'l-umem ve'l-mulûk*. 5 cilt. Çev. Zâkir Kadirî Ugan, Ahmet Temir. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992.
- Vâkîdî, Muhammed b. Ömer b. Vâkîdî es- Sehmî (207/822), *Meğâzî*, thk. Marsden Jones, Beyrut 1409/1989.
- Kitabu'r-ridde*. Thk. Yahya el- Cubûrî, Beyrut 1410/1990.
- Ya'kûbî, Ahmed b. Ebî Abdullah b. Ca'fer b. Vehb (284/897). *Târîhu'l-Ya'kûbî (1-2)*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1423/2002.

